

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.12>
УДК: 347.78

АРАНЖУВАННЯ, ЯК ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ЗАХИСТ

Буравська А.А.,
*студентка юридичного факультету,
Донецького національного університету імені Василя Стуса*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8214-3889>
e-mail: buravskaalina@gmail.com

Буравська А. А. Аранжування, як об'єкт авторського права: поняття, сутність, захист.

Стаття присвячена дослідженню проблематики правового регулювання аранжування, як об'єкта авторського права. Актуальність даного питання зумовлена зростанням попиту на створення даного об'єкта авторського права та недосконалістю його правового регулювання. Методологічну основу дослідження складає низка загальнонаукових та приватно-наукових методів, зокрема порівняння, узагальнення, діалектичний та формально-юридичний метод, також системного та комплексного аналізу. У статті проаналізовано думки науковців та законодавчі положення щодо аранжування, похідних творів та музичних творів та на основі проведеного аналізу надано поняття терміну «аранжування» та визначено його сутнісні ознаки. Таким чином, аранжуванням є об'єктивно виражена, творча переробка іншого існуючого твору, виражена за допомогою звуків, та полягає у перекладенні іншого музичного твору (для інших інструментів чи складів), та/або у обробці його мелодії для виконання на музичному інструменті або для голосу з супроводом. Тоді, як сутнісними ознаками аранжування вважаються наступні: творча переробка іншого існуючого твору; внутрішня завершеність та умотивованість цілого; індивідуалізованість твору; об'єктивна форма вираження; необхідність вираження суті за допомогою різних звуків; залежність від первісного музичного твору. У статті звертається увага на судову практику, у сфері розгляду спорів, пов'язаних з порушенням прав автора первісного твору при здійсненні аранжування та створенні похідного твору. Узагальнено положення, щодо способів захисту авторського права на аранжування. Проаналізовано стан законодавства у сфері правового регулювання аранжування та авторських прав та похідні твори загалом. Запропоновано доповнити статтю 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» терміном «аранжування», яке варто розуміти у відповідності з вище викладеним.

Ключові слова: аранжування; похідні твори; об'єкт авторського права; право інтелектуальної власності.

Buravska A. A. Arrange as an object of copyright: concept, essence, protection.

The article is dedicated to the study of the problems of legal regulation of arrangements as an object of copyright. The urgency of the issue is due to the increasing demand for the creation of this object of copyright and the imperfection of its legal regulation. The methodological basis of the study consists of a number of general scientific and special scientific methods, in particular, comparison, generalization, dialectical and formal-legal method, as well as systematic and complex analysis. In the article, the opinions of scholars and legislative provisions on arrangements, derivative works and musical works are analysed and based on the analysis the concept of the term "arrangement" is given, and its essential features are defined. Thus, an arrangement is objectively expressed, a creative reworking of another existing work, expressed through sounds and consists of arranging another piece of music (for other instruments or folds), and/or processing its melody for performance on a musical instrument or voice with accompaniment. The essential features of an arrangement are considered to be the following: a creative reworking of another existing work; internal completeness and motivation of the whole; individualisation of the work; an objective form of expression; the need to express the essence through different sounds; and dependence on the original musical work. The article focuses on jurisprudence in the field of disputes related to the infringement of the rights of the author of the original work when performing an arrangement and creating a derivative work. The provisions concerning the means of copyright protection for arrangements are summarised. The state of the law in the field of legal regulation of arrangements and copyright and derivative works, in general, is analysed. Article 1 of the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" is proposed to be supplemented by the term "arrangement" to be

understood in accordance with the above.

Keywords: arrangements; derivative works; object of copyright; intellectual property right.

Постановка проблеми. Дослідження права інтелектуальної власності та його складових у рамках диджиталізації є надзвичайно актуальним. За офіційними даними, лише за 9 місяців 2021 року до Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) надійшло 30 564 заяв на реєстрацію охоронних документів [1], проте, варто зауважити, що реальна кількість новостворених об'єктів авторського права є на багато більшою, адже реєстрація авторського права і видача свідоцтв є необов'язковою.

Останнім часом з огляду на розвиток і активне застосування інформаційних технологій в процесі здійснення інтелектуальної діяльності, в тому числі в музичній сфері, створюється все більше похідних творів, до яких законодавець відносить творчі переробки, такі як анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, творчий переклад на іншу мову (ст. 1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», та інші переробки творів [2]). Особливого поширення сьогодні набули аранжування музичних творів, що зумовлює інтерес науковців до особливостей правового регулювання цього явища.

На сьогодні, доволі багато науковців цілком слушно звертають увагу на недосконалість правового регулювання авторського права на похідні твори як об'єкти авторського права. Зокрема, варто наголосити, що національне законодавство не містить визначення аранжування, що не дозволяє сформулювати загальне розуміння його суті та призводить до ускладнення захисту прав. На додаток, відсутність чітко сформульованих постулатів, які б регулювали діяльність аранжувальників, призводить до порушень авторських прав авторів первісних творів (тобто тих, які взяті за основу для аранжування). Зважаючи на недосконалість та нечіткість правового регулювання аранжування, у свідомості авторів, як первісних, так і похідних творів виникає неоднозначне уявлення про їх права та обов'язки щодо вище згаданих творів, що призводить до виникнення спорів, зверненням за захистом прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти аранжування та похідних творів досліджували такими авторами, як О. Аврамова, К. Афанасьєва, Г. Ульянова, Н. Шуст, Ю. Ленго, М. Остапчук та В. Дроб'язко. Дослідженням музичного твору як об'єкта авторського права та суміжних прав займалися Р. Шишка, Р. Дюма, О. Підпригора, Г. Грабовська, Г. Чурпіта та В. Рассудовський. Проте проведені дослідження не вичерпують всієї проблематики аранжування, як похідного твору авторського права, адже залишаються питання щодо визначення його поняття та сутності, правового регулювання його захисту.

Метою статті є уточнення поняття та сутності аранжування як об'єкту авторського права, аналіз стану правового регулювання аранжування та захисту авторських прав національним законодавством.

Виклад основного матеріалу. Законодавство гарантує кожному право на свободу літературної, художньої, наукової й технічної творчості, право на вільний вибір сфер, змісту та форм творчості (ст. 309 Цивільного кодексу України – далі ЦКУ) [3] та право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41 Конституції України) [4], елементом змісту права володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності визнається створення аранжування, а саме похідного твору, як самостійного об'єкта авторського права [5].

Великий тлумачний словник сучасної мови надає наступні тлумачення слова «аранжування»: 1) перекладення музичного твору для виконання його іншим складом інструментів; 2) обробка мелодії для виконання на музичному інструменті або для голосу з супроводом; 3) полегшений виклад музичного твору для виконання на тому самому інструменті та інші [6]. Вище усі зазначені тлумачення доречно характеризують значення слова «аранжування», окрім полегшення викладу музичного твору для виконання на тому самому інструменті, адже це не є його основним призначенням як об'єкта авторського права.

Деякі науковці надають наступне визначення аранжування: «це перекладення музичного твору, написаного для одного інструмента чи складу інструментів (голосів) щодо іншого інструменту або іншого складу – розширеного чи звуженого» [7, с. 36]. Дане визначення вважається доцільним, проте воно вважається неповним, адже як свідчить вищенаведене тлумачення слова «аранжування», воно не обмежується лише перекладенням музичного твору для виконання його іншим складом інструментів. Невіддільною складовою аранжування вважається обробка мелодії, адже дане словосполучення включає весь спектр можливих дій, пов'язаних з мелодією.

Оскільки аранжування визнається об'єктом авторського права (ч. 1 ст. 433 ЦКУ, ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права»), йому притаманні усі обов'язкові ознаки об'єктів авторського права, в тому числі й музичних творів, а саме: творчий характер, втілення в об'єктивну форму та можливість відтворення. Творчий характер, як ознака аранжування, проявляється у його новизні та духовному характері, що вказує на суттєві відмінності аранжування від інших об'єктів авторського права (винаходів, промисло-

вих зразків та інших). Об'єктивна форма вираження, як наступна ознака аранжування виражається у формі нотного запису, публічного виконання чи у формі звукозапису. Тоді, як можливість відтворення, як ознака даного об'єкту авторського права створює передумови для сприйняття музичного твору іншими особами [8].

Аранжуванню як музичному твору властиві наступні ознаки: індивідуалізованість форми й змісту твору, яка визначена особистістю автора та його баченням світу, детальна фіксація нотного запису та внутрішня завершеність й умотивованість цілого [9, с. 8]. Будь-який твір містить у собі індивідуальні ознаки, ту саму новизну, яка є складовою творчого характеру, як обов'язкової ознаки об'єктів авторського права. Щодо судової практики, то твір вважається оригінальним, тобто містить новизну та індивідуальні ознаки, доки не буде доведено протилежне [10]. Іншими словами, застосовується презумпція оригінальності, творчого характеру твору.

Ознака фіксації нотного запису відбиває об'єктивну форму вираження, без якої не може існувати твір, адже, відповідно до статті 2 Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятого Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року, охорона авторських прав поширюється на форму вираження, а не на ідеї, процеси, методи діяльності або математичні концепції як такі [11]. Внутрішня завершеність та умотивованість цілого є вважаються не обов'язковими ознаками об'єкту авторського права та в більшості є характерними саме для музичних творів. Варто зазначити, що характерною ознакою аранжування, яка відрізняє його від інших об'єктів авторського права (літературні твори, фотографічні твори, карти, плани та інші), є необхідність вираження суті за допомогою різних звуків: голосів, музичних інструментів та інших. Цікавим є те, що у Франції спів пташок та хор, як різновиди звуків, підлягають правовій охороні [12, с. 56]. Оскільки аранжування створюється шляхом творчої переробки первісного музичного твору, яка ніяк не впливає на останнє: первісний твір не припиняє свого існування, його використання не стає обмеженим через появу похідного твору [7, с. 35], то доцільною вважається думка Кіріна Р. та Хоменко В., які поряд з обов'язковими ознаками об'єктів авторського права, що зазначені вище, зазначають і відсутність порушення авторського права на твір, що піддається переробці [13, с. 64-65], тобто на первісний музичний твір. Дана ознака є обґрунтованою: відповідно до статті 12 Бернської конвенції [14] та національного законодавства (п. 6 ч. 3 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права») надання дозволу чи заборони переробки, адаптації, аранжування та інших подібних змін творів є виключним правом автора, чи іншої особи, яка має авторське право. Тобто, за наявності порушення виключного права автора дозволити чи заборонити аранжування його твору, похідний від його твору музичний твір не може отримати авторську-правову охорону.

Зважаючи на вищезазначене доцільно зауважити, що відповідно до частини 1 статті 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права» використання твору будь-якою особою допускається виключно на основі авторського договору, за винятком випадків, передбачених статтями 21-25 цього Закону, що свідчить про необхідність укладення договору з автором первісного твору про передачу виключного права на використання твору або на основі авторського договору про передачу невиключного права на використання твору [15, с. 30].

С.О. Судариков вважає за доцільне, в залежності від режиму елементів форми твору, виділяти їх три групи: самостійні (оригінальні) твори, елементи, яких створені єдиним автором; похідні твори, які були створені на основі іншого існуючого твору та є його творчою переробкою; складені твори, які складаються з сукупності певних творів, авторами яких є різні особи [16]. Зважаючи на вище наведену класифікацію, можна зробити висновок щодо такої ознаки аранжування, як залежність від первісного музичного твору, що відрізняє аранжування, як похідний твір від самостійних творів. Зважаючи на вище зазначене, порядок відтворення чи видання переробленого твору, в тому числі і аранжування, має відмінні від оригінального твору особливості: для цього потрібна згода як володільця авторського права на оригінальний твір, так і володільця авторського права на переробку [17, с. с. 453-454].

Стаття 11 ЦКУ серед підстав захисту порушених прав зазначає створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Відповідно до статті II Всесвітньої конвенції про авторське право, випущені у світ твори громадян будь-якої Договірної Держави, рівно як і твори, вперше випущені у світ на території такої Держави, користуються в кожній іншій Договірній Державі охороною, яку така Держава надає творам своїх громадян, які вперше випущені у світ на її власній території [18]. Частина 3 статті 2 Бернської конвенції зазначає, що переклади, адаптації, музичні аранжування та інші переробки літературного або художнього твору охороняються нарівні з оригінальними творами, без шкоди правам автора оригінального твору [14].

Право на захист авторських прав безпосередньо здійснюється суб'єктами права на аранжування, якими вважаються загальні суб'єкти передбачені статтею 7 Закону України «Про авторське право і суміжні права»:

автори творів, інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до правочину. М.С. Уткіна доречно підкреслює, що основним суб'єктом права інтелектуальної власності на музичний твір є творець (композитор) та виконавець (співак/музикант), адже вони мають першочергове право на оприлюднення музичного твору [12].

Враховуючи специфіку аранжування, для захисту авторських прав на нього використовуються ті ж способи, які й для інших об'єктів авторського права - загальні та спеціальні. До загальних способів захисту належать наступні: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконним рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб (ст. 16 ЦКУ). Спеціальні способи захисту передбачені статтею 432 ЦКУ, до них належать: застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; заупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів; вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь; застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності; опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення. Зважаючи на наявність загальних та спеціальних способів права інтелектуальної власності, а саме авторського права на аранжування, вважається, що захист останнього є забезпеченим достатньо.

У судовій практиці досить часто зустрічаються спори щодо аранжування творів, одним з прикладів є справа № 910/15172/19 від 22 жовтня 2020 року, в якій приводом до позову стало переконання ТОВ „Комп Мюзік Паблішинг» (далі - позивач) щодо неправомірного аранжування відповідачем творів, що є об'єктом авторського права позивача; позов залишено без задоволення, адже переконання позивача є помилковим, зважаючи на наявність авторського договору замовлення та ліцензійного договору між сторонами, з змісту яких вбачається, що автори (відповідачі) є власниками майнових авторських прав на аранжування творів [19]. Непоодинокими є й рішення судів, у яких відповідач зобов'язується до відшкодування компенсації позивачеві за порушення авторських прав, яке полягає у незаконній переробці та аранжуванні твору. До прикладу, рішенням Господарського суду міста Києва від 23 грудня 2019 року [20] було задоволено позов ПП «Світова музика» про стягнення з ТОВ «Карібіан Клуб» компенсації за незаконну переробку та аранжування твору, включення твору до складу складного об'єкту інтелектуальної власності аудіовізуального твору та його транслявання у сумі 892 500 гривень.

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів покладає правову регламентацію охорони перекладів, адаптацій, музичних аранжування та інших переробок літературних або художніх творів на внутрішнє законодавство країн учасниць [21]. Варто зазначити, що в Україні немає спеціальних нормативно-правових актів, які б регулювати здійснення прав на похідні твори та їх захист. Положення щодо них містяться в ЦКУ та Законі України «Про авторське право і суміжні права».

Зважаючи на недосконалість та нечіткість правового регулювання аранжування, пропонується доповнити статтю 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначенням поняття «аранжування», яке варто викласти наступним чином: аранжування – об'єктивно виражена, творча переробка іншого твору, яка виражена за допомогою звуків, полягає у перекладенні іншого музичного твору (для інших інструментів чи складів), та/або в обробці його мелодії для виконання на музичному інструменті або для голосу з супроводом.

Висновки. Все викладене дозволяє дійти висновку, що аранжування – це об'єктивно виражена, творча переробка іншого існуючого твору, виражена за допомогою звуків, та полягає у перекладенні іншого музичного твору (для інших інструментів чи складів), та/або в обробці його мелодії для виконання на музичному інструменті або для голосу з супроводом. Запропоновано доповнити статтю 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» вище зазначеним визначенням поняття «аранжування».

Запропоноване визначення зосереджує увагу на наступних сутнісних характеристиках аранжування як об'єкту авторського права: творча переробка іншого існуючого охоронюваного твору; внутрішня завершеність та умотивованість цілого; індивідуалізованість твору; об'єктивна форма вираження; вираження змісту за допомогою різних звуків; залежність від первісного музичного твору.

Захист авторського права на аранжування у національному законодавстві представлений загальними (визнання права, відшкодування моральної, майнової шкоди та інші) та спеціальними (застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів та інші) способами захисту, що вказує на належний рівень правового регулювання захисту авторських прав на аранжування.

Список використаних джерел:

1. Показники надходження та розгляду заявок і реєстрації охоронних документів за 9 місяців 2021 року. *Офіційний веб-портал Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності»*. URL: <http://surl.li/alkrc>.
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. №3792-XII. *Голос України*. 1994.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. №435-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. №11. Ст. 7.
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р.. №254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. №72/1. Ст. 15.
5. Уваров. А. Зміст конституційного права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Збірник матеріалів тез доповідей Всеукр. Наук.-практ. конф. «Національний та міжнародний механізм захисту прав людини: постмодерні тенденції розвитку, виклики та шляхи модернізації» (Київ, 26 лютого 2021 року). URL: <http://surl.li/alkpb>.
6. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <http://surl.li/alkoz>.
7. Посібник для суддів з інтелектуальної власності. Бенедисюк І.М. та ін. Київ: К.І.С. 2018. 424 с.
8. Жилінкова О.В. Договори в сфері реалізації майнових прав на музичний твір. URL: <https://www.twirpx.com/file/2252391/>.
9. Бабецька І.Я., Турчак І.О. Музичні твори як об'єкти права інтелектуальної власності. Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки: матеріали V Всеукраїнського наук.-практ. симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 14 травня 2021 року). 2021. 7-11 с.
10. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. №5. URL: <http://surl.li/alkot>.
11. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року: Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 20 грудня 1996 р. № 995_770. URL: <http://surl.li/alkos>.
12. Уткіна М.С. Головач А.І. Досвід зарубіжних країн щодо охорони та захисту авторських та суміжних прав на музичний твір. *Правові горизонти*. 2020. №20 (33). URL: <http://surl.li/alkor>.
13. Кірін Р.С. Хоменко В.Л. Окремі проблеми виявлення творчого характеру переробок наукових творів в судовій ІР-експертизі. Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: матеріали П'ятої міжнародної науково – практичної конференції (Львів, 28 травня 2021 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2021.с. 64-69.
14. Бернська конвенція з охорони літературних та художніх творів від 24 липня 1971 року. *Офіційний веб-портал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_051.
15. Поляруш С.І. Похідні твори: поняття, види та охорона. *Наукові записки*. Серія Право. 2018. Вип. 5. С. 27-32.
16. Судариков С. А. Авторское право: учебн. М.: Проспект, 2009. 400 с., с. 87-91.
17. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Видання п'яте, перероблене та доповнене. За заг. ред. Є.О. Харитоновна, О.І. Харитонової, Н.Ю. Голубєвої, Х.: ТОВ «Одіссей», 2009. 1210 с., с. 453-454.
18. Всесвітня конвенція про авторське право від 6 вересня 1952 року. *Офіційний веб-портал парламенту України*. URL: <http://surl.li/alkom>.
19. Постанова Північного апеляційного господарського суду у справі №910/15172/19 від 22 жовтня 2020 року. URL: <http://surl.li/alkon>.
20. Рішення Господарського суду міста Києва у справі № 910/8545/19 від 23 грудня 2019 р. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86716318>.
21. Тишкевич Я.О. Міжнародно-правовий захист авторського права. URL: <http://surl.li/alkoj>.